

УДК 338.48-44 (477.43/44)

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ (2013–2015 РР.)

Шоробура І.М., д. пед. н.,
професор, ректор

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

У статті розкрито особливості розвитку туризму у Хмельницькій області (2013–2015 рр.). Висвітлено зміст програми розвитку туризму в області у зазначений період, показано пріоритетні напрями, туристичні маршрути, бази відпочинку та санаторії. Акцентовано увагу на популяризації туристично-рекреаційного потенціалу області, інформаційному забезпеченні туристичної галузі, проведенні науково-туристичних конференцій, круглих столів, туристичних форумів. Зосереджено увагу на рекламних турах, туристично-журналістських експедиціях, партнерських зв'язках з учасниками програми.

Ключові слова: *Хмельницька область, туризм, програма розвитку туризму (2013–2015 рр.), напрями програми, туристичні маршрути.*

В статье раскрыты особенности развития туризма в Хмельницкой области (2013–2015 гг.). Освещено содержание программы развития туризма в области в указанный период, показаны приоритетные направления, туристические маршруты, базы отдыха и санатории. Акцентируется внимание на популяризации туристско-рекреационного потенциала области, информационном обеспечении туристической отрасли, проведении научно-туристических конференций, круглых столов, туристических форумов. Сосредоточено внимание на рекламных турах, туристско-журналистских экспедициях, партнерских связях с участниками программы.

Ключевые слова: *Хмельницкая область, туризм, программа развития туризма (2013–2015 гг.), направления программы, туристические маршруты.*

Shorobura I.M. EVOLUTION OF TOURISM IN KHMELNYTSKYI REGION (2013–2015)

The article deals with the peculiarities of tourism evolution in Khmelnytskyi region (2013–2015). The content of the tourism evolution program in the region during the specified period have been highlighted, priority directions, tourist routes, recreation centres and sanatoria have been shown. The emphasis is on popularizing the tourist and recreational potential of the region, informational provision of the tourism industry, the scientific-tourist conferences, the round tables, the tourism forums. The development of priority of tourism directions included many tasks, in particular, the improvement of the market of excursion services of the region, expansion of the network of tourist-excursion routes of the region, support of promising for the region types of tourism, the formation of investment attractiveness of the region, the development of green tourism. Important activities of the Program during this period were the organization of excursion services for schoolchildren and students, the assistance in the development and implementation of new tourist and sightseeing routes, the approval of tourist routes in the districts and cities of the region, the analysis of the condition of sanatoria and recreation bases for the search of investors and the creation of investment passport of tourist objects, organizational and methodological assistance to the heads of the corresponding village councils for the organization of activities in the field of rural and green tourism.

In order to achieve the results, powerful and tireless cooperation of state administrations of all levels with tour operators, service providers and other stakeholders of the sector is underway. The attention is focused on promotional tours, tourist-journalist expeditions and partnership with the program participants.

Key words: *Khmelnytskyi region, tourism, tourism development program (2013–2015), directions of the program, tourist routes.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Туризм на початку ХХІ ст. характеризується як один із видів економічної діяльності, що стрімко і динамічно розвивається, випереджаючи за темпами зростання доходів нафтовидобуток і автомобілебудування. Феноменальний успіх туризму полягає ще і в тому, що в його основі лежить задоволення постійних людських потреб і потягу до пізнання навколишнього світу. Це пізнання через туризм стало можливим завдяки підвищенню в багатьох країнах життєвого рівня населення, розвитку транспорту, інформаційних та інших

технологій і загалом завдяки глобалізації. Відбувається зміщення в моделях споживання, для багатьох туризм уже не розкіш, а природна необхідність. У деяких, особливо європейських, країнах навіть сформувався таке поняття, як «право на туризм», яке відображене в Глобальному етичному кодексі туризму, прийнятому Всесвітньою туристичною організацією.

Як сфера економічної діяльності туризм, з одного боку, визначається попитом і споживанням відвідувачів, а з іншого, він відноситься до товарів і послуг, які виробляються з метою задоволення цього попиту.

Таким чином, туризм охоплює широкий діапазон видів діяльності, зокрема міжнародний і внутрішній транспорт, розміщення, громадське харчування, розваги, послуги туроператорів і турагентів та інші.

Попри всі політичні та соціально-економічні негаразди останніх років, індустрія туризму стала тією галуззю господарства України, яка з року в рік без залучення державних дотацій стабільно нарощує обсяги виробництва туристичного продукту. Туризм в Україні може і має стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку та оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу і держави. Туристична діяльність в Україні має певні особливості, пов'язані з характером праці в туристичній індустрії, видом послуг, структурою продукту, співвідношенням попиту і пропозиції, формами продажу тощо [1].

Нині індустрія туризму як сукупність підприємств сфери обслуговування та інших підприємств і організацій, діяльність яких спрямована на задоволення попиту на туристичні товари та послуги, працює в умовах жорсткої конкуренції, відвойовуючи як національний, так і міжнародний ринки.

У Хмельницькій області діяли програми розвитку туризму в області (2000–2003 рр., 2003–2010 рр., 2010–2015 рр.) з метою ефективного використання природного та історико-культурного потенціалу, розвитку, зміцнення інфраструктури туризму на Хмельниччині, реалізовувалися заходи. Основні завдання реалізації програм такі: підвищення іміджу області на державному рівні; створення додаткових робочих місць у туристичній галузі.

Головні напрями реалізації програм: удосконалення системи управління галуззю; зміцнення матеріальної бази туризму; розширення міжнародної співпраці у туристичній галузі; підвищення якості та розширення асортименту туристичних послуг; поліпшення транспортного обслуговування; підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини; поліпшення інформаційного та рекламного забезпечення; провадження ефективної інноваційної діяльності та створення наукової бази туризму; поліпшення кадрового забезпечення [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку туризму присвячено чимало публікацій вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема М. Мальської, М. Рутинського, О. Любіцевої, М. Жукової, В. Кифяка, Дж. Чак, Н. Лейпер та ін.

На думку А. Александрової, туризм передусім є соціально-економічною сферою діяльності. За визначенням Л. Лукянової, В. Цибух туризм являє собою самостійний складник рекреації. Це вид рухливого активного відпочинку, який здійснюється в основному в період відпустки.

Дослідження щодо розвитку туристичного комплексу проводили М. Ананьєв, В. Азар, Є. Котляров, П. Зачиняєв, Н. Фалькович, М. Мироненко, І. Твердохлебов, Н. Крачило, В. Федорченко, О. Шаблій та ін. [2].

І. Зорін та П. Маріот розрізняють фактори, що генерують потребу у створенні туристичної системи, та втілюючи які забезпечують реалізацію туристичних потреб. Обидві групи можуть сприяти територіальній локалізації туристичної діяльності або перешкоджати їй.

Питанням територіальної організації туристичних комплексів присвячено наукові праці В. Преображенського, Л. Мухіної, Ю. Веденіна, В. Павлова, Л. Черчик, І. Зоріна, Л. Багрової, М. Долішного, М. Мацоли, С. Кузик, В. Куценко, О. Бейдика та ін., де розроблено методики визначення й оцінки потенціалу рекреаційних територій [3].

Питанням розробки методики визначення суспільно-географічного положення об'єкта займалися О. Топчієв, В. Лажнік, О. Шаблій, О. Гладкий, О. Бейдик та ін. В. Лажнік пропонує оцінювати інтегральний потенціал суспільно-географічного положення за допомогою використання синтетичних показників.

Проблеми розвитку туризму у Хмельницькій області досліджували Л. Баженов, Т. Гільберг, О. Долинська, І. Журба, І. Шоробура та ін., зокрема розглядали туристично-рекреаційні ресурси краю, туристичні комплекси області, її економічний потенціал та ін. [3].

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – розкрити проблеми розвитку туризму в Хмельницькій області (2013–2015 рр.) у контексті програми цієї галузі у зазначений період.

Виклад основного матеріалу. У Хмельницькій області у 2013–2015 роках діяла програма розвитку туризму. Одним з важливих пріоритетних завдань сприяння розвитку туризму було удосконалення системи адміністративно-правового регулювання галузі туризму, внесення пропозицій до законодавчих та нормативно-правових актів, зокрема, Державному агентству України з туризму та курортів надано пропозиції щодо розроблення проекту переліку посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційних вимог до них, а також подано

пропозиції Кабінету Міністрів України щодо внесення змін до базового Закону України «Про туризм». Також забезпечено удосконалення структури управління у туристичній галузі на обласному, районному та міському рівнях, координації дій місцевих органів виконавчої влади з цього питання. У більшості районів та міст обласного значення прийнято програми розвитку туризму [4].

У 2014 році створено ГО «Регіональний центр розвитку туризму», який об'єднує малі підприємства туристично-курортної галузі з метою координації роботи і поліпшення якості надання туристичних послуг.

Стан та тенденції розвитку у туристично-рекреаційній галузі області характеризуються такими основними чинниками: низьким рівнем усвідомлення громадськістю ролі та значення туризму для соціально-економічного розвитку області, відсутністю сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, державної інвестиційної політики та належної підтримки розвитку пріоритетних видів туризму, зокрема в'їзного, внутрішнього, сільського та екологічного. За період дії програми спостерігався значний розвиток сільського зеленого туризму в області.

Аналітично-дослідницька діяльність у сфері туризму мала важливе значення для його розвитку. Одним з її завдань був аудит стану наявних туристичних ресурсів. До переліку заходів входили паспортизація туристичних об'єктів, формування системи моніторингу стану туристично-рекреаційної галузі області, аналіз діяльності суб'єктів туристичної галузі та розроблення заходів щодо підвищення ефективності їх роботи на ринку туристичних послуг. Паспортизацію було завершено та створено базу даних туристичних об'єктів області – 152 паспорти. Проводилася підготовка аналітичних матеріалів щодо визначення варіантів змістового наповнення.

У 2013 році загальна кількість платників туристичного збору по області – 81 (зокрема, 33 – юридичні особи, 48 – фізичні особи).

Протягом 2013 року мобілізовано туристичного збору на суму 223,61 тис. грн, що на 24,11 тис. грн більше аналогічного періоду 2012 року [5].

Наказом Державної служби статистики України від 01.10.2013 № 291 відмінено подання державної статистичної звітності за формами № 1-ТУР, 1-ТУР(к), у зв'язку з чим втрачено можливість ведення обліку та співпраці з підприємствами, які займаються турагентською діяльністю.

До розвитку пріоритетних напрямів туризму входило багато пріоритетних завдань, зокрема, покращення роботи ринку екскурсійних послуг області, розширення

мережі туристично-екскурсійних маршрутів області, підтримка перспективних для області видів туризму, формування інвестиційної привабливості області, розвиток зеленого туризму.

Важливими заходами програми в цей період були організації екскурсійного обслуговування школярів та учнівської молоді, сприяння у розробленні та впровадженні нових туристичних та екскурсійних маршрутів, затвердження туристичних маршрутів у районах та містах області, проведення аналізу стану санаторіїв та баз відпочинку для пошуку інвесторів та створення інвестиційного паспорта туристичних об'єктів, надання організаційно-методичної допомоги сільським головам відповідних сільських рад щодо організації діяльності у сфері сільського та зеленого туризму.

Так, наприклад у 2013–2015 рр. розроблено методичні рекомендації щодо організації та проведення туристично-екскурсійних поїздок з учнівською та студентською молоддю. Впроваджено більше 30 туристичних маршрутів: Меджибіж (фортеця; музей; Самчики (парк XVIII ст., музей, маєток, огляд Старокостянтинова); Сатанів (фортеця, монастир, екскурсія до печери монаха та природних мінеральних джерел, курорт), Антоніни (територія маєтку, парк, господарські та житлові будівлі), Кам'янець-Подільський (старе місто, фортеця, костел, музей грошей, Магдебурзького права, середньовічний суд) та багато інших. У кожному районі та у містах області розроблені туристичні маршрути, ведеться постійна робота до їх розширення. Маршрути опубліковані на офіційних веб-сайтах райдержадміністрацій та міськвиконкомів [7].

17.01.2014 р. у Хмельницькій облдержадміністрації відбулася робоча зустріч з представниками Черкаської облдержадміністрації щодо співпраці з розвитку туризму та організації міжрегіональних туристично-паломницьких маршрутів. За підсумками зустрічі розглянуто умови договору про міжнародно-міжрегіональне співробітництво у сфері розвитку паломницького туризму між Черкаською, Хмельницькою, Житомирською, Полтавською областями та залучення підтримки головних раєвнів цих регіонів.

06.05.2014 р. спільно з представниками туристичної галузі проведено круглий стіл на базі обласного літературно-меморіального музею Миколи Островського, визначено туристичний маршрут для відвідувань.

У рамках відкриття обласного туристичного сезону 2014 р. проведено круглий стіл «Подорожі Поділлям». Представники громадської організації «Атлантида» попу-

ляризували переваги активного відпочинку на Хмельниччині. Релігійні об'єкти паломництва Хмельницької області презентовано викладачами кафедри теорії та практики туризму Хмельницького інституту МАУП.

Сформовано реєстр баз відпочинку та санаторіїв області. У смт Сатанів проводиться будівництво діагностичного лікувально-реабілітаційного курортного комплексу на 1500 місць (ТОВ «Арден – Палац»), найсучаснішого санаторного комплексу. Із введенням в дію «Арден Палацу» нові робочі місця отримають близько 800 жителів краю. Також заплановано будівництво гірськолижного відпочинкового комплексу «Арден-Скай» на території селища Сатанів.

Проводиться реконструкція незавершеного будівництва торгового центру з розширенням під завод з розливу мінеральної столової води та газованих напоїв у смт Сатанів (потужність – 24,0 тис. пляшок на годину, 168 нових робочих місць) [2].

У 2013 році на замовлення Новоушицької районної ради було проведено виїзний тематичний короткостроковий семінар «Сільський зелений туризм як альтернативний шлях відродження та розвитку українського села» для посадових осіб місцевого самоврядування, сільських, селищних голів, представників громадських організацій та підприємців Новоушицького району (всього 62 особи).

Планами-графіками підвищення кваліфікації, затвердженими Спільним розпорядженням голови обласної державної адміністрації та голови обласної ради № 30/9-о/2014-рс від 31.01.2014 р. «Про організацію навчання в Центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій у 2014 році», було передбачено навчання лише новообраних сільських, селищних голів. Питання можливостей розвитку туризму розглянули під час тематичної зустрічі «Кращі практики впровадження мікропроектів громад та перспективи подальшої реалізації проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду».

Під час навчання керівників управлінь (відділів) економічного розвитку і торгівлі райдержадміністрацій, виконкомів міських (міст обласного значення) рад 24–26 червня 2014 року за програмою тематичного короткострокового семінару «Продуктивне використання місцевих ресурсів в умовах євроінтеграції для досягнення стратегічних цілей розвитку регіону» були розглянуті питання: «Створення індустріальних парків та реєстрація інвестиційних проектів» та «Ту-

ризм – стратегічна ціль розвитку області: досвід і завдання».

У Волочиському районному центрі зайнятості двічі впродовж 2015 року спільно з Волочиською райдержадміністрацією організовано та проведено семінар-навчання з розвитку підприємництва в сільській місцевості, зокрема і щодо організації діяльності у сфері сільського зеленого туризму.

Якщо говорити про розвиток туристичної інфраструктури в Хмельницькій області в 2013–2015 рр., то в програмі розвитку туризму організація умов для додаткової зайнятості населення мала важливе значення, а саме створення на місцях сприятливих адміністративно-організаційних умов для заохочення населення до надання послуг у сфері туризму, створення туристичних об'єктів на базі пам'яток культурної спадщини, модернізація дорожньої інфраструктури, облаштування місць для стоянок і короткочасних зупинок туристично-екскурсійних автобусів, автотуристів, проведення ремонту доріг, забезпечення безперешкодного доступу до культурно-історичних місць області для вільного пересування осіб з обмеженими фізичними можливостями та ін. [4].

У місті Кам'янці-Подільському щороку відбувається офіційне відкриття туристичного сезону. На відкритті побували представники іноземних делегацій із Хорватії, Польщі, Румунії, Білорусі, суб'єкти туристичної діяльності, жителі та гості Хмельницької області. У рамках цього заходу відбувається щорічний туристичний форум.

12.09.2015 р. у Волочиському районному центрі зайнятості спільно з райдержадміністрацією та представниками кластеру сільського туризму «Оберіг» організовано та проведено семінар-тренінг з розвитку підприємництва у сільській місцевості на тему «Сільський туризм – шлях до успіху крок за кроком».

На базі пам'яток архітектури національного значення створено Державні історико-культурні заповідники «Самчики», «Межибіж», Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець», які є основними туристичними центрами в області. У будівлях, які є пам'ятками культурної спадщини, розташовуються музеї та туристичні центри. Пам'ятки культурної спадщини включаються до туристичних маршрутів області, серед яких найбільш популярними є пам'ятки архітектури у м. Старокостянтинові, м. Ізяславі, м. Слауті, смт Антоніні, смт Летичеві, с. Маліївці Дунаєвецького району, с. Зіньків Віньковецького району та ін. [2].

На автодорогах загального користування Хмельницької області є 60 стоянок та місць

зупинок транспортних засобів, зокрема туристично-екскурсійних автобусів. Філії ДП «Хмельницький облавтодор» утримують та систематично проводять прибирання таких майданчиків.

У Хмельницькій області триває робота із забезпечення доступу до культурно-історичних місць осіб з обмеженими фізичними можливостями, будуються під'їзні пандуси та, де є необхідність, встановлюються кнопки виклику. Місця для стоянок і короткочасних зупинок на водних маршрутах облаштовуються за здійснення фінансування. У приватному секторі вони перебувають у належному стані.

Сервісне обслуговування туристів також на високому рівні. На автомобільних шляхах області забезпечується безпека туристів, надається технічна та інші види допомог, послуги зв'язку, медичні, автосервісу.

Забезпечується функціонування на автомобільних шляхах та туристичних маршрутах закладів із надання санітарно-гігієнічних послуг (послуги побутового обслуговування, громадські туалети, душові, утилізація сміття та відходів).

В області постійно проводиться поточний і ямковий ремонт доріг та під'їзних шляхів до туристичних об'єктів. Проводиться робота з підтримки в'їзного та внутрішнього туризму.

У Кам'янець-Подільському державному історичному музеї-заповіднику для зацікавлених та урізноманітнення екскурсійного супроводу розроблено та презентовано фрагменти історичного одягу для екскурсиводів музею. На території Старого замку організовано та проведено першу Регіональну туристичну виставку «Перлини Західної України» (представлено замки та фортеці Західного регіону України); міні-фестиваль експериментальної археології «Історичний пікнік»; військовий фестиваль «Schola militaria» [1].

До відзначення Міжнародного дня музеїв започатковано та проведено Всеукраїнську акцію «Європейська ніч музею». Аналогічний захід відбувся на території ДІКЗ «Меджибіж».

У 2013–2015 рр. у програмі розвитку туризму маркетингова та рекламно-інформаційна діяльність розширюється. Було включено низку пріоритетних завдань, а саме популяризацію туристично-рекреаційного потенціалу області, представлення пропозицій туристично-рекреаційної галузі області, підтримку туристичного іміджу області, інформаційне забезпечення туристичної галузі області та ін. [4].

Щорічно проводиться офіційне відкриття обласного туристичного сезону у місті

Кам'янці-Подільському, Державному історико-культурному заповіднику «Межибіж». У рамках цього заходу відбувається туристичний форум. Спільно з Волочиською райдержадміністрацією у вересні 2013 організовано та проведено науково-туристичну конференцію «Дослідження Південного Бугу» на місці, де бере початок річка Південний Буг.

Управлінням культури, національностей, релігій та туризму облдержадміністрації проведено у грудні 2015 року круглий стіл «Проблеми та перспективи розвитку туризму на Хмельниччині».

Наприкінці жовтня 2015 року на території Івано-Франківської області (порт «Раковець») відбулася робоча зустріч представників Івано-Франківської, Чернівецької, Тернопільської та Хмельницької облдержадміністрацій, які займаються питаннями туризму в регіонах, яка засвідчила важливість співпраці між областями та необхідність налагодження тісного взаємозв'язку.

Взято участь у телепрограмах та радіоэфірах ТРК «Поділля центр» та «Ексклюзив» щодо популяризації туристичного продукту області.

У 2014 році спільно з представниками туристичної галузі проведено рекламний тур до обласного літературно-меморіального музею Миколи Островського, визначено туристичний маршрут для відвідувань. Також взято участь у Всеукраїнському медіа-форумі «Тернопільщина туристична – очима журналістів», де представлено презентаційні матеріали Хмельниччини туристичної.

Встановлено інформаційні щити (дорожні знаки) щодо розташування туристичних об'єктів з номерами телефонів, відстанню до них та переліком послуг. Біля водойм, де дозволено купання, здійснено знакування (маркування), вказано правила поведінки на водоймах з номером виклику рятувальної служби [7].

Щороку проводиться туристично-журналістська експедиція «Дністер» у формі екстремального водного переходу (проти течії) річкою Дністер, від с. Рудківці до с. Велика Слобідка Хмельницької області, туристично-журналістської групи на вітрильній-гребній морській шлюпці ЯЛ-6.

Під час офіційного відкриття туристичного сезону 20 квітня 2013 року у місті Кам'янці-Подільському було встановлено рекорд України у категорії «Масові заходи, мистецтво». Під час культурно-мистецьких заходів було презентовано виступи духових оркестрів, серед яких один унікальний для України – найбільша кількість юних музикантів виконала оркестро-

ві твори. Зафіксовані результати: загальна кількість учасників рекорду 150. Диплом підтверджує факт реєстрації досягнення як рекорду України і свідчить про загальне визнання.

Підбито підсумки конкурсу учнівської молоді з малюнка та фотографії «Стежками рідного краю: Хмельниччина туристична очима дітей» за номінаціями «Краще фото», «Кращий малюнок», «Кращий есе-твір».

У 2013–2015 рр. відбулося посилення партнерських зв'язків з учасниками програми. На постійній основі залучаються студенти навчальних закладів для проходження практики та участі у відвідуванні РДА, МВК та туристичних організацій для набуття досвіду у туристичній галузі. В управлінні культури, національностей, релігій та туризму облдержадміністрації студенти Хмельницького коледжу МАУП проходили виробничу практику за спеціальністю «Туристичне обслуговування».

Налагоджено співпрацю з прес-службами УМВСУ та іншими спеціально уповноваженими органами, з медичними, санаторно-курортними, вищими навчальними закладами, підприємствами обслуговування туристів.

У Хмельницькій області постійно приділяється значна увага захисту та безпеці туристів. Проводяться робочі зустрічі з представниками туристичної галузі щодо організації туристичних поїздок, контролю за перевезенням туристів та екскурсантів усіма видами транспорту, наявності у перевізників дозвільних документів щодо організації та забезпечення безпеки туристів під час надання туристичних послуг та забезпечення надання своєчасної та оперативної допомоги туристам на території області у разі виникнення надзвичайних ситуацій [2].

Проводилася робота щодо взаємодії для надання своєчасної та оперативної інформації щодо місць перебування та розташування туристів під час надання туристичних послуг.

Проводяться робочі зустрічі з представниками туристичної галузі щодо впровадження суб'єктами туристичної діяльності, що організують пригодницькі туристичні маршрути систем моніторингу місцезнаходження туристичних груп (туристів).

Висновки. Таким чином, Програма розвитку туризму у Хмельницькій області (2013–2015 рр.) була спрямована на координіацію роботи туристично-курортної галузі та поліпшення якості надання туристичних послуг.

На підставі проведеного аналізу порівняльних переваг визначимо такі види діяль-

ності, які потребують першочергової уваги в межах стратегічної мети:

- туристична промоція Хмельниччини;
- формування бренду та позитивного іміджу області;
- розвиток зеленого туризму;
- відновлення історичних пам'яток;
- розбудова туристичної інфраструктури;
- збереження екології.

Для досягнення результатів знадобиться потужна та невпинна співпраця державних адміністрацій усіх рівнів із туроператорами, постачальниками послуг та іншими зацікавленими сторонами сектору. Без активної роботи адміністрацій, їхніх органів, а також без коштів та інвестицій із бюджету неможливо забезпечити досягнення цієї операційної мети та реалізацію відповідних заходів. З іншого боку, брак готовності приватного сектору у сфері туризму до участі та підвищення якості послуг не принесе результатів і не забезпечить зростання доходів від туризму, незважаючи на весь потенціал, ресурси та ландшафти. Комплексний підхід і є рецептом розвитку туризму, залучення туристів і відвідувачів, забезпечення повторного відвідання ними Хмельниччини.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Перспективи подальших розвідок щодо розвитку туризму у Хмельницькій області ми вбачаємо у розробці Концепції формування туристичної галузі в умовах євроінтеграції з урахуванням прогресивних ідей 2013–2015 рр.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гільбер Т.Г., Шоробура І.М., Долинська О.О. Рідний край – Хмельниччина: посіб. для учнів загальноосвітніх навчальних закладів Хмельницької області. Хмельницький: Цюпак, 2013. 172 с.
2. Долинська О.О. Туристичний комплекс Хмельницької області: сучасний стан та перспективи розвитку: наук. вид. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобор-2006», 2016. 96 ст.
3. Журба І.Є. Економіко-географічні засади раціонального природокористування Хмельницької області. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 2. Т. 1. С. 186-191.
4. Програма розвитку туризму в Хмельницькій області на 2013–2015 рр. Хмельницький, 2013. 23 с.
5. Статистичний збірник основних показників соціально-економічного розвитку Хмельницької області за 2013 р. Хмельницький: Хмельницьке обласне управління статистики, 2014.
6. Хамська Л.О. Головне управління статистики у Хмельницькій області 2013–2015 рр. Хмельницьке обласне управління статистики, 2015. 85 с.
7. Шоробура І.М., Гільбер Т.Г., Долинська О.О. Хмельниччина: туристичний потенціал: наук. вид. Хмельницький: Видавець ФОП Заколотний М.І., 2016. 281 с.